

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آینه معرفت

(نشریه علمی فلسفه و کلام اسلامی)
سال بیست و یکم، شماره ۶۷ / تابستان ۱۴۰۰

صاحب امتیاز:
دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده الهیات و ادیان

مدیر مسئول:
دکتر حسن سعیدی

سر دبیر:
دکتر نصراله حکمت

مدیر داخلی:
دکتر زکریا بهارنژاد

اعضای هیئت تحریریه به ترتیب الفبا:

دکتر محمد ابراهیمی ورکیانی (دانشیار دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر سیدعلی اکبر افجه‌ای (استاد دانشگاه علامه طباطبائی)، دکتر رضا اکبریان (استاد دانشگاه تربیت مدرس)، دکتر محسن جوادی (استاد دانشگاه قم)، آیت الله دکتر سیدحسن سعادت مصطفوی (دانشیار دانشگاه امام صادق)، دکتر حسن سعیدی (دانشیار دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر محمدعلی شیخ (استاد دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر منوچهر صانعی (استاد دانشگاه شهید بهشتی) دکتر قربان علمی (دانشیار دانشگاه تهران)

همکاران علمی این شماره به ترتیب الفبا:

دکتر محمدرسول ایمانی، دکتر زکریا بهارنژاد، دکتر مریم خوشدل روحانی، دکتر اسماعیل دارابکلایی، دکتر عبدالرضا سلامی زواره، دکتر سیدمحمد اسماعیل سیدهاشمی، دکتر عبدالله صلواتی، دکتر علی علم الهدی، دکتر ابراهیم نوئی، دکتر سیداحمد هاشمی علی آبادی

مترجم چکیده‌ها:

دکتر محمد رضا عنانی سراب

ویراستار:
فروغ کاظمی

صفحه‌آرا:
مریم میرزایی

کارشناس:
حسین مقیسه (صادقی)

نشانی: تهران، اوین، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده الهیات و ادیان، دفتر نشریه کد پستی: ۱۹۸۳۹۶۹۴۱۱

www.scj.sbu.ac.ir
E-Mail: ayenehmarefat@sbu.ac.ir

تلفکس: ۲۲۴۳۱۷۸۵   تلفن: ۲۹۹۰۵۶۹۴
چاپ و صحافی: چاپخانه دانشگاه شهید بهشتی

در تاریخ ۹۱/۱۰/۲۵ طی نامه ۲۰۵۱۳۹/۳/۱۸ رتبه علمی پژوهشی نشریه آئینه معرفت توسط کمیسیون نشریات وزارت علوم و تحقیقات و فناوری تمدید اعتبار شده است.

دسترسی به مقالات این نشریه آزاد است.
نشریه علمی آئینه معرفت در سایت زیر به طور تمام متن قابل بازیابی است:

www.ISC.gov.ir
www.SCJ.sbu.ac.ir
www.Magiran.com

پایگاه استنادی علوم جهان اسلام
پایگاه نشر دانش (پند)
بانک اطلاعات نشریات کشور (مگیران)

شروع انتشار: زمستان ۱۳۸۲
سال نشر: ۱۴۰۰
قیمت تک شماره: ۲۵۰۰۰ تومان

توجه: مسئولیت مطالب و نظریات مطرح شده در مقاله‌های این نشریه علمی بر عهده نویسندگان آن است و چاپ آنها به معنای تأیید آنها نیست.

۱. راهنمای نگارش مقالات

- مشخصات نویسنده: نام و نام خانوادگی، مرتبه علمی و سازمان متبوع صاحب اثر (مؤلف / مترجم)، نشانی دقیق پستی و الکترونیکی و تلفن تماس در پایان مقاله آورده شود.
- تصمیم گیری در مورد چاپ مقاله ها توسط هیئت تحریریه و دو داور متخصص در بازه زمانی ۵ ماه صورت می پذیرد.
- مقاله در نشریه دیگر چاپ نشده یا همزمان برای سایر مجلات ارسال نشده باشد.
- در مقاله هایی که بیش از یک مؤلف دارد باید نویسنده مسئول مشخص شود و مقاله های دانشجویان در مقطع تحصیلات تکمیلی با معرفی استاد راهنما برای داوری ارسال خواهد شد.
- مسئولیت مطالب مندرج در مقاله ها بر عهده نویسنده (یا نویسندگان) است.

۲. ساختار مقاله و روش نوشتن آن

- عنوان مقاله ناظر بر موضوع تحقیق، کوتاه و رسا باشد.
- چکیده؛ حدود ۲۰۰-۱۵۰ کلمه به زبان فارسی و انگلیسی نوشته شود و دربردارنده شرح کوتاه و جامع محتوای نوشتار باشد، شامل: بیان مسئله؛ هدف؛ ماهیت پژوهش و نتیجه باشد.
- مقاله های ارسالی مرتبط با زمینه های تخصصی فلسفه و کلام اسلامی به زبان فارسی، پذیرفته می شود.
- مقاله ها در کادر مشخص شده مجله (راست، چپ و پایین ۴/۵ سانتیمتر و بالا ۶ سانتیمتر) و قلم زر ۱۳، حداکثر ۲۵ صفحه - تنظیم شود.
- دریافت مقاله فقط از طریق سامانه پند، سامانه مدیریت نشر به آدرس www.jipt.sbu.ac.ir امکان پذیر است.

۳. فهرست منابع و مآخذ

- کتاب: نام خانوادگی، نام (نویسنده)، عنوان کتاب، شماره جلد، نام مترجم یا مصحح و غیره، محل نشر، نام ناشر، سال نشر.
- مقاله:

الف) چاپ شده در مجموعه یا دایرةالمعارف :

- نام خانوادگی، نام (نویسنده)، «عنوان مقاله»، نام مترجم، عنوان مجموعه یا دایرةالمعارف، اهتمام کننده، محل نشر، نام ناشر، سال نشر، صفحه ها.

ب) چاپ شده در مجلات:

نام خانوادگی، نام (نویسنده)، «عنوان مقاله»، نام مترجم، نام مجله، دوره یا جلد، شماره (فصل / ماه و سال)، صفحه‌ها.

ج) چاپ شده در روزنامه:

نام خانوادگی، نام (نویسنده)، «عنوان مقاله»، نام مترجم، نام روزنامه، شماره (روز و ماه و سال)، صفحه.

پایان نامه و منابع الکترونیکی: نام خانوادگی، نام، نام مقاله، آدرس اینترنتی، تاریخ

از نویسندگان محترم تقاضا می‌شود از ارسال مقالاتی که مطابق شیوه‌نامه نیست، خودداری فرمایند؛ صرفاً مقالاتی مورد ارزیابی قرار می‌گیرند که مطابق شیوه‌نامه نگاشته شده باشند.

فهرست مطالب

۷	شناخت پذیری صفات الهی و معناشناسی آن از منظر ملاصدرا، مهدی آزادپرور
۸	تجدد امثال از دیدگاه اشاعره و مولانا، نفیسه صادقی - زکریا بهارنژاد
۹	نفس شناسی سینوی و صدرایی؛ در واکاوی تعریف نفس پریسا طاهری والا - عباس جوار شکیان - علیرضا کهنسال
۱۰	چیستی انسان و مراتب کمال وجودی او نزد عین القضات همدانی امیرحسین مستقیم - جمشید جلالی شیجانی
۱۲	تحلیل انتقادی نظریه فخر رازی دربارهٔ تکثر ماهیات انسانی، حسین گرامی
۱۳	سبک زندگی و موانع آن در نهج البلاغه ثریا برزگرنژاد - حمید حسینی - علی حسین احتشامی
۱۵	چگونگی سلوک عرفانی از منظر ابن سینا حسین حاتم‌وند - حسین فلسفی - علی فتح الهی
	<i>Cognitivity of Divine Attributes and Their Semantics from Mulla Sadra's Perspective</i> 17 Mehdi Azadparvar
	<i>Renewal of Archetypes from the Viewpoint of Ash'arites and Rumi</i> 18 Nafiseh Sadeghi - Zakaria Baharnezhad
	<i>Ebn-e-Sina's and Sadra's Psychology: Analysis of Definition of Soul</i> 19 Parisa Taheri Vala- Abbas Javareshkian- Ali Reza Kohansal
	<i>The Essence of Man and His States of Perfection from Ayn-al-Quzāt Hamadānī's Viewpoint,</i> 20 Amirhossein Mostaghim- Jamshid Jalali Sheyjani
	<i>Critical Analysis of Fakhr-e-Razi 's Theory of Multiple Nature of Human Beings</i> 22 Hosein Gerami
	<i>Lifestyle and its Obstacles in Nahj al-Balaghah</i> 23 Soraya Barzgarnejad- Hamid Hosseini- Ali Hossein Ehteshami
	<i>The How of Ibn Sina's Mystical Conduct</i> 25 Hossein Hatamvand - Hossein Falsafi- Ali Fatohlahi

نشریه علمی آینه معرفت

دانشگاه شهید بهشتی، تابستان ۱۴۰۰

Scientific Journal of Ayeneh Ma'refat
Shahid Beheshti University

علمی پژوهشی

کد مقاله: ۱۰۲۳

صفحات: ۱۶-۱

Doi: 10.29252/jipt.2021.220431.1023

شناخت پذیری صفات الهی و معناشناسی آن از منظر ملاصدرا

مهدی آزاد پرور *

چکیده

فهم صفات الهی و تبیین دقیق معنای آن‌ها، همواره یکی از چالش‌های متفکران اسلامی بوده است. ملاصدرا با تفکیک میان مفهوم و مصداق، در صدد ارائه روشی برای فهم صفات الهی است که در عین تأکید بر شناخت پذیر بودن صفات الهی، منجر به یکسان‌انگاری صفات خداوند و مخلوقات نشود. از نظر ملاصدرا همان‌گونه که وجود یک حقیقت واحد است که در همه اشیا سریان دارد، صفات حقیقی خداوند یعنی علم و قدرت و حیات و اراده نیز به مانند وجود هستند به این معنا که یک علم و قدرت و حیات و اراده داریم که در همه اشیا سریان دارند. او در برخی واژه‌های خود، مترادف مفهومی صفات الهی را انکار می‌کند و در برخی دیگر، این مترادف مفهومی را قبول کرده است؛ این اختلاف در بین کلمات ملاصدرا به سبب مقام احدیت و واحدیت خداوند متعال است. از نظر ملاصدرا در صفات خبریه خداوند متعال، باید به روح معنا توجه کرد. این روش که روش راسخین در علم است، سبب تاویل معنای آیات قرآن نبوده و منافاتی با ظاهر آیه ندارد بلکه درواقع تکمیلی بر معنای ظاهری است.

کلیدواژه‌ها: ملاصدرا، شناخت، صفات الهی، صفات خبریه.

نشریه علمی آینه معرفت
دانشگاه شهید بهشتی، تابستان ۱۴۰۰

Scientific Journal of Ayeneh Ma'refat
Shahid Beheshti University

علمی پژوهشی
کد مقاله: ۱۰۴۶
صفحات: ۳۶-۱۷

Doi : 10.29252/jipt.2021.221026.1046

تجدد امثال از دیدگاه اشاعره و مولانا

نفسه صادقی*
زکریا بهار نژاد**

چکیده

چیستی مفهوم تجدد امثال (تجدد اعراض) و تأثیر آن در تبیین در نظریه خلقت و ارتباط آن با حق- تعالی- از نظرگاه اشاعره و مولانا موضوع این مقاله است. تحقیق حاضر می‌کوشد تا در روند نظم سازمان یافته خود به این مسئله اصلی پاسخ دهد که آیا بین این دو دیدگاه در مسئله تجدد امثال، تفاوتی وجود دارد؟ در فرض وجود تفاوت، ریشه‌ای‌ترین و اساسی‌ترین تفاوت‌ها کدام است؟ فرضیه تحقیق پیش رو بر این است که بین دیدگاه اشاعره و مولانا تفاوت‌هایی وجود دارد، اشاعره گرایشات دینی و اعتقادی خاصی دارند و با اینکه برای اراده الهی و قدرت عظیم حق تعالی نسبت به همه موجودات، عمومیت قائل شده‌اند در عین حال، تجدد امثال را در اجسام و انواع جواهر جایز نمی‌شمارند و این قاعده را تنها در باره اعراض قائل هستند، لیکن مولانا در این مسئله دیدگاه عرفانی دارد و بر این عقیده است که تجدد امثال، افزون بر اعراض شامل جواهر عالم نیز می‌شود. روش پژوهش به کار گرفته شده در این مقاله، روش کتابخانه‌ای و توصیفی- تحلیلی است که پس از بررسی آثار عمده اشاعره و مولانا در مسئله مورد بحث، آنها را به روش توصیفی- تحلیلی تبیین نموده‌ایم.

کلیدواژه‌ها: اشاعره، تجدد اعراض، تجدد امثال، مولانا.

*nafiseh_sadeghi1371@yahoo.com
**z-bahamezhad@sbu.ac.ir

* کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول)
** عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۲/۲۳ تاریخ پذیرش: ۴۰۰/۶/۶

نشریه علمی آینه معرفت

دانشگاه شهید بهشتی، تابستان ۱۴۰۰

Scientific Journal of Ayeneh Ma'refat
Shahid Beheshti University

علمی پژوهشی

کد مقاله: ۱۰۴۸

صفحات: ۶۴-۳۷

Doi: 10.29252/jipt.2021.221109.1048

نفس شناسی سینوی و صدرایی؛ در واکاوی تعریف نفس

پریسا طاهری والا*

عباس جوار شکیان**

علیرضا کهنسال***

چکیده

تلاش برای شناسایی نفس در علوم گوناگون از جمله فلسفه، جایگاه والایی داشته است و هنوز هم دارد و ابن سینا و ملاصدرا مبدع دو مشرب فکری و فلسفی نیز به این مهم اهتمام داشته‌اند، این مقاله با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای و جمع‌آوری مطالب مکتوب، به دیدگاه‌این دواندیشمند در بحث نفس پرداخته و می‌کوشد تا با بررسی و تأمل و تعمیق در «تعریف نفس» به وجوه اشتراک و افتراق این دواندیشمند در این خصوص بپردازد. بین «تعریف اشیا» و «مبانی خاص یک نظام فلسفی» رابطه تأثیر و تأثر وجود دارد، به عبارت دیگر، تفاوت تعریف‌ها نشان‌دهنده تفاوت مبانی است و تفاوت در مبانی هر نظام فلسفی نیز، منجر به بروز تمایز و اختلاف در تعریف و تبیین اشیا می‌شود، بنابراین بررسی و تحلیل تعریف نفس در تفکر فلسفی ابن سینا و ملاصدرا می‌تواند علاوه بر تبیین و مقایسه نظرات خاص این دو در این امر، به شناسایی چپستی مبانی نظری آن دو نیز بیانجامد، هرچند تعریف نفس به؛ «کمال اول برای جسم طبیعی» و «جوهر مجرد بسیط بودن» که مورد پذیرش این دو فیلسوف است؛ نشان از شباهت‌های دیدگاه در این رابطه است اما در مواردی نظیر بحث درباره چگونگی و پیدایش نفس و نحوه بقای آن و... به تفاوت‌های مبانی می‌رسیم که در این مقاله به آن‌ها پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: نفس، تعریف نفس، ابن سینا، ملاصدرا، حدوث نفس، تجرد نفس.

hejaziy@yahoo.com

javareshki@um.ac.ir

kohansal-a@um.ac.ir

* دانشجوی دکتری فلسفه و حکمت دانشگاه فردوسی مشهد

** عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسئول)

*** عضو هیئت علمی گروه فلسفه و حکمت دانشگاه فردوسی مشهد

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۲/۲۴ تاریخ پذیرش: ۴۰۰/۶/۷

نشریه علمی آینه معرفت
دانشگاه شهید بهشتی، تابستان ۱۴۰۰

Scientific Journal of Ayeneh Ma'refat
Shahid Beheshti University

علمی پژوهشی
کد مقاله: ۱۱۰۸
صفحات: ۸۶-۶۵

Doi: 10.29252/jipt.2021.222585.1108

چیستی انسان و مراتب کمال وجودی او نزد عین القضاة همدانی

امیرحسین مستقیم*
جمشید جلالی شیجانی**

چکیده

موضوع مقاله حاضر پژوهش پیرامون «چیستی انسان و مراتب کمال وجودی او نزد عین القضاة همدانی» است. انسان‌شناسی وی-مانند دیگر عارفان- مبتنی بر نظریه تجلی و ظهور است که بر اساس آن همه عالم و از جمله انسان «مظهر» وجود خداست. از نگاه عارفان، انسان مظهر کامل و اتم خداوند است و از این جهت بیشترین شباهت و تناسب را با وجود وی دارد. از نظر عین القضاة، انسان موجودی دوساحتی و مرکب از روح و بدن است، لیکن حقیقت وی در بُعد روحانی او قرار گرفته است. او همانند فلاسفه، روح را موجود مجرد می‌داند و با عقیده متکلمان که منکر تجرد روح‌اند مخالفت ورزیده است و آن را کفر آمیز و مخالف کتاب و سنت می‌داند؛ در عین حال با حکما نیز مخالفت ورزیده و ماهیت انسان را همانند آنها «حیوان ناطق» نمی‌داند، بلکه مهم‌ترین ویژگی انسان را صفت «بصیرت» می‌داند که با علم حضوری و شهود قلبی ادراک می‌شود. به علاوه، نفس آدمی را ملکوتی می‌داند که از عالم بالا بر او افاضه شده است و در معرفت نفس بر وساطت وجود مقدس رسول اکرم (ص) تأکید بسیار می‌ورزد و می‌گوید: «پس از آنکه انسان از شراب معرفت مست شود، چون به کمال مستی رسد و به نهایت انتهای خود رسد، نفس محمد (ص) بر وی جلوه کنند» این نگاه وی در باره پیامبر اسلام، ناشی از همان بینش مبتنی بر تجلی و ظهور است که معرفت خدا را از طریق تجلی

* دانشجوی دکتری عرفان اسلامی و اندیشه امام خمینی (ره)، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، mostaghim1126@gmail.com
ایران
** دانشیار گروه ادیان و عرفان، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
jalalishey@gmail.com

و ظهور انسان کامل بر انسان سالک می‌داند. یافته‌های ما نشان می‌دهد که عین القضاة، هرآنچه را در باب انسان و کمالات وجودی او گفته است، آنها را از کتاب و سنت برگرفته و مسلمانی معتقد و پایبند به شریعت بوده و خود نیز عامل به آن بوده است. روش تحقیق در این مقاله، روش توصیفی و تحلیلی است.

کلیدواژه‌ها: بصیرت، عین القضاة، انسان کامل، شهود عقلانی، دل، تجلی.

تحلیل انتقادی نظریه فخر رازی دربارهٔ تکثر ماهیات انسانی

حسین گرامی *

چکیده

یکی از مسائل بنیادین انسان شناختی که آثار متعدد کلامی دارد، وحدت یا تکثر ماهیت انسانی است. فخر رازی از اندیشمندان مسلمانی است که دربارهٔ تکثر ماهیات نوعی انسانی نظر داده و برای استدلال بر نظریهٔ خود از آیات، روایات، استقرا، و مکاشفه استفاده کرده است. بررسی ادلهٔ فخر نشان می‌دهد که آنها صرفاً تفاوت بین انسان‌ها را نشان می‌دهند و هیچ کدام توانایی اثبات ادعای وی - کثرت ماهوی - را ندارد. اشکال منطقی نظریهٔ فخر رازی این است که وی حالات و صفات انسانی مانند حسد، بخل، بخشندگی و شجاعت را فصولی می‌داند که موجب تحقق انواع انسانی می‌شود در حالی که این گونه صفات ویژگی‌های فصولی منطقی را ندارند. همچنین نظریهٔ تکثر ماهیات انسانی دارای پیامدهای ناپذیرفتنی مانند سقوط کلیهٔ براهین فطری، جبرگرایی، تشکیکی بودن تکالیف، عدم امکان قانونگذاری برای جامعه و محال بودن تأسیس علوم انسانی است. پژوهش حاضر با روش توصیفی، تحلیلی - انتقادی و بر اساس یافته‌های کتابخانه‌ای صورت گرفته و هیچ تحقیق مستقلی در این زمینه انجام نشده است. کلیدواژه‌ها: فخر رازی، تکثر، ماهیات انسانی.

نشریه علمی آینه معرفت
دانشگاه شهید بهشتی، تابستان ۱۴۰۰

Scientific Journal of Ayeneh Ma'refat
Shahid Beheshti University

علمی پژوهشی
کد مقاله: ۱۰۱۶
صفحات: ۱۱۱-۱۳۲

Doi: 10.29252/jipt.2021.220176.1016

سبک زندگی و موانع آن در نهج البلاغه

ثریا بزرگزواد*
حمید حسینی**
علی حسین احتشامی***

چکیده

مقوله «سبک زندگی» یک افزوده جدید در علوم اجتماعی و روان‌شناسی نوین است، لیکن عناصر اصلی سبک زندگی نمی‌تواند موضوع جدیدی باشد، آنچه نو و جدید به نظر می‌آید، روش‌های بررسی این مقوله است و نه عناصر اصلی و سازنده آن. موضوع سبک زندگی، همواره در طول تاریخ مد نظر و دغدغه صاحبان ادیان و مکاتب بشری بوده است، پیامبران الهی از طریق کتب آسمانی و حکما، عارفان، متکلمان، فقیهان و حتی ادیبان و مورخان و دیگر ارباب حرف و صنایع، در ضمن تبیین و شرح اصول مورد نظر خود در صدد انتقال نوع سبک زندگی ایده آل و مطلوب خود به شاگردان و خوانندگان خود بوده‌اند و این هدف مهم از طریق الگو سازی و تقلید صورت پذیرفته است، حتی در مواردی که تصریح به تقلید و الگوسازی از سوی مذهب و مکتبی نشده است، این کار خود به خود، صورت گرفته است. در این مقاله تلاش نویسنده بر این بوده است که با بررسی سخنان امام علی(ع) در قالب خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌های آن حضرت در کتاب شریف نهج البلاغه، برخی از عوامل سازنده و تأثیر گذار، همچنین برخی از موانع و عوامل بازدارنده سبک زندگی مطلوب و ایده آل از نگاه امام علی(ع) را بررسی و مورد تحقیق قرار دهم و در حد توان خود تلاش نموده‌ام لیکن از آنجا که سخنان امام در باره سبک زندگی بسیار وسیع

s.barzegar88@gmail.com
hoseinihamid@gmail.com
a.h.ehteshami.47@gmail.com

* دانشجوی دکترای گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان
** عضو هیئت علمی علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان (نویسنده مسئول)
*** عضو هیئت علمی علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، تویسرکان

وگسترده است، بررسی همه آنها و ابعادشان در یک مقاله امکان پذیر نیست، امید است که محققان دیگر همت نمایند آنها را بررسی کنند.

کلیدواژه‌ها: سبک زندگی، امام علی (ع)، نهج البلاغه، زندگی مطلوب، عوامل سازنده زندگی مطلوب، عوامل بازدارنده زندگی مطلوب.

نشریه علمی آینه معرفت
دانشگاه شهید بهشتی، تابستان ۱۴۰۰

Scientific Journal of Ayeneh Ma'refat
Shahid Beheshti University

علمی پژوهشی
کد مقاله: ۱۰۴۷
صفحات: ۱۵۴-۱۳۳

Doi:10.29252/jipt.2021.221090.1047

چگونگی سلوک عرفانی از منظر ابن سینا

حسین حاتموند*
حسین فلسفی**
علی فتح‌الهی***

چکیده

روش سلوک عرفانی و چگونگی وصول عارفان بدان یکی از مباحث مهم و از دغدغه‌های عمده و اساسی اهل عرفان است. روش سلوک بر خلاف حالت جذبه که به صورت آنی بر عارف عارض می‌گردد، مبتنی بر مجاهدت، تلاش و کوشش فراوان است و از طریق ریاضت نفس به روش تدریج حاصل می‌شود و عارف سالک در راه به دست آوردن آن سختی و رنج‌ها را بر خویش هموار می‌کند. هدف اصلی این مقاله این است که با استناد به متون و آثار ابن سینا و با بهره‌گیری از تحلیل گفتار برخی از شارحان وی اثبات کنیم که وی علاوه بر پابندی به سیر و سلوک عقلی که مقتضای روش فلسفی وی است، در اواخر عمر خویش و در برخی از آثارش از روش رسمی مشاییان که روش بحثی و عقلی محض است، عدول کرده است و به روش شهودی و اشراق حضوری که بعدها سهروردی آن را گسترش داد؛ روی آورده است. شاهد این ادعا، آثار بر جای مانده اوست. البته چنانچه اثر نفیس او با عنوان «حکمت المشرقیین» به طور کامل باقی می‌ماند، با شفافیت بیشتری می‌توانستیم درباره بعد عرفانی او گفتگو کنیم. یافته‌های ما از آثار ابن سینا اثبات می‌کند که آن حکیم بزرگ علاوه بر مشی مشایی، اهل سیر و سلوک و ریاضت هم بوده است و برخی از اعمال

* دانشجوی دکترای ادیان و عرفان، واحد خرم آباد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد، ایران f4005@yahoo.com

** استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی، واحد خرم آباد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد، ایران (نویسنده مسئول)
hosseinfalsafi@yahoo.com

*** دانشیار گروه ادیان و عرفان، واحد خرم آباد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد، ایران allifatolahi@yahoo.com

ناشیستی که به وی نسبت داده‌اند، از سوی دشمنان و مخالفانش می‌باشد. روش به کار رفته در این پژوهش، روش تحلیلی توصیفی و بعضاً پدیدار شناسی است.

کلیدواژه‌ها: ابن سینا، سلوک، عرفان، مقامات، مشاهده، مراحل سیر و سلوک.

Cognitivity of Divine Attributes and Their Semantics from Mulla Sadra's Perspective

Mehdi Azadparvar*

Abstract

Understanding the divine attributes and clarifying their meaning accurately has always been one of the challenges of Islamic thinkers. Through distinguishing between concept and instance, Mulla Sadra tried to devise a method through which he could foreground the cognitivity of divine attributes without making them equal to creatures' attributes. From Mulla Sadra's point of view, God's attributes like knowledge, power, eternal-living and agency are similar to existence as a universal fact which applies to all beings. In some passages, Mulla Sadra denies the conceptual synonymy of the divine attributes, and in some others, he accepts it. This difference can be attributed to the oneness and unity of God, the Almighty. According to Mulla Sadra, in relation to God's predicative attributes, one should pay attention to the essence of meaning. This method, which is the method of science advocates, does not lead to meaning interpretation of the verses of the Qur'an and does not contradict the form of the verses. It, in fact, complements the literal meaning.

Key Terms: *Mulla Sadra, cognition, divine attributes, predicative attributes.*

---

* Qom University

mehdiazadparvar@gmail.com

Reception date: 99/11/9

Acceptance date: 400/4/6

Renewal of Archetypes from the Viewpoint of Ash'arites and Rumi

Nafiseh Sadeghi*
Zakaria Baharnezhad**

Abstract

The present study is concerned with the essence of the concept of renewal of archetypes and its effect on the clarification of the creation theory and its relation with God the Almighty from the viewpoint of Ash'arites and Rumi. It is a systematic attempt to provide an answer to the key question of whether there are any differences between these two viewpoints with regard to the issue of renewal of archetypes. Assuming that there are differences, what are the major differences? It is hypothesized that there are differences between the viewpoints of Ash'arites and Rumi. Due to their religious and specific beliefs, although Ash'arites generalize God's will and power to all the creatures, they consider it illegitimate to apply the renewal of archetypes to objects and types of primary substance. They maintain this principle applicable only to outward appearances. However, Rumi takes a mystical view on this issue. He believes that the renewal of archetypes includes both outward appearances and primary substances. The present study has adopted a library descriptive-analytic research method.

Key Terms: *Ash'arites, renewal of archetypes, Rumi.*

---

* Shahid Beheshti University

nafiseh_sadeghi1371@yahoo.com

** Shahid Beheshti University

z-baharnezhad@sbu.ac.ir

Ebn-e-Sina's and Sadra's Psychology: Analysis of Definition of Soul

Parisa Taheri Vala^{*}
Abbas Javareshkian^{**}
Ali Reza Kohansal^{***}

Abstract

Various disciplines including philosophy have made concerted efforts to identify and define soul and Ibn-e-Sina and Mulla Sadra, as the developers of two important intellectual and philosophical schools, have also dealt with this important issue. Adopting a library research method, the present study is concerned with the views of these two thinkers on the issue of soul. It tries to find out the commonalities and differences between these two thinkers' views on this issue. There is a relationship between the definitions and the principles of a philosophical system. In other words, differences in definitions reflect differences in the principles of the philosophical system. The study and analysis of the definition of the soul in the philosophical systems of Ibn-e-Sina and Mulla Sadra, in addition to clarifying and comparing the specific views of the two in this regard, can also lead to the identification of their theoretical foundations. Although defining the soul in terms of "first perfection for the natural body" and "being a simple single essence", is agreed upon by both philosophers, in other cases such as the origins of the soul, its persistence and etc., we find fundamental differences between the two that are addressed in this article.

KeyTerms: *soul, Ebn-e-Sina, Mulla Sadra, occurrence of the soul, soul immortality.*

---

^{*} Ferdowsi University of Mashhad
^{**} Ferdowsi University of Mashhad
^{***} Ferdowsi University of Mashhad

hejazy@yahoo.com
javareshki@um.ac.ir
kohansal-a@um.ac.ir

The Essence of Man and His States of Perfection from Ayn-al-Quzāt Hamadānī's Viewpoint

Amirhossein Mostaghim^{*}
Jamshid Jalali Sheyjani^{**}

Abstract

The present article is concerned with the essence of man and his states of perfection from Ayn-al-Quzāt Hamadānī's viewpoint. His anthropology, like that of other mystics, is based on the theory of manifestation, according to which the whole universe, including man, is the 'manifestation' of the existence of God. According to mystics, man is the perfect manifestation of God and therefore has the utmost similarity and consistency with His being. According to Ayn-al-Quzāt, man is a two-dimensional being composed of soul and body, but his essence originates from his spiritual dimension. Like philosophers, he considers the soul as an abstract being and as a result he has raised objections against theologians who deny the abstract nature of the soul. He considers their views blasphemous and contrary to the Qur'an and Tradition; At the same time, he rejects the philosophers' view that man is a 'rational animal'. He considers 'insight', perceived by intuitive knowledge and spiritual vision, as the most important human characteristic. In addition, he believes in the heavenly nature of man that has been imparted to him from the higher world. He highlights the mediatory function of the existence of the Holy Prophet (PBUH) and asserts that "after a person becomes intoxicated with the wine of knowledge, when he

---

^{*} Islamic Azad University

mostaghim1126@gmail.com

^{**} Islamic Azad University

jalalishey@gmail.com

reaches the perfection of intoxication and reaches his highest state, the soul of Muhammad (PBUH) will appear to him." His view of the Prophet of Islam stems from the same view based on the manifestation that reveals the knowledge of God to the wayfarer man. Our findings show that whatever Ayn-al-Quzāt has mentioned about human beings and existential perfection is taken from the Qur'an and Tradition, and that he was a true Muslim believer who adhered to the Shari'a and he himself practiced it. The method adopted in this study is descriptive-analytical.

Key Terms: *insight, Ayn-al-Quzāt, perfect man, rational intuition, heart, manifestation.*

Critical Analysis of Fakhr-e-Razi 's Theory of Multiple Nature of Human Beings

Hosein Gerami*

Abstract

One of the fundamental anthropological issues that has multiple theological consequences is the unity or plurality of human nature. Fakhr-e-Razi is a Muslim thinker who has considered the multiplicity of human nature and has used verses, narrations, induction, and exploration to argue for his theory. Examination of the arguments provided by Fakhr-e-Razi shows that they merely show the multiplicity of human beings and that none of them can support his claim for the plurality of human nature. The logical form of Fakhr-e-Razi's theory is that he considers human states and attributes such as jealousy, avarice, generosity and courage as constituents that lead to the realization of human types, while such attributes do not have the characteristics of logical constituents. In addition, the theory of the multiplicity of human nature has unacceptable consequences such as the collapse of all constitutional arguments, determinism, skepticism of commandments, the impossibility of legislation for society and the impossibility of establishing humanities. The present study has adopted a descriptive, analytical-critical library method.

Key Terms: *Fakhr-e-Razi, multiplicity, human nature.*

---

* Islamic Maaref University

h.gerami2020@mailfa.com

Reception date: 99/9/20

Acceptance date: 400/2/6

Lifestyle and its Obstacles in Nahj al-Balaghah

Soraya Barzgarnejad ^{*}
Hamid Hosseini ^{**}
Ali Hossein Ehteshami ^{***}

Abstract

Although the category of "lifestyle" is a new addition to the modern social sciences and psychology, the main elements of lifestyle are not new topics. What appears to be new are the methods of studying this category and not its main constitutive elements. The subject of lifestyle has always been of interest to followers of religions and human schools of throughout history. In addition to the explication of their principles, the divine messengers, theologians, mystics, philosophers, literary men, historians and others have tried to transfer their ideal and desirable way of life to their students and readers, and this important goal has been achieved through modeling and imitation. Even in cases where the imitation of modeling has not been specified by a religion and a school of thought, this work has occurred spontaneously. The present article is an attempt to examine Imam Ali's (AS) expressed thoughts in the form of sermons, letters, and insights from his noble book, Nahj al-Balagheh, to identify the constructive

---

^{*} Islamic Azad University, Hamadan, Iran

s.barzegar88@gmail.com

^{**} Islamic Azad University, Hamadan, Iran

hoseinihamid@gmail.com

^{***} Azad University, Twiserkan, Iran

a.h.ehteshami.47@gmail.com

and influential elements of his desirable lifestyle, as well as some obstacles and factors hindering it. The authors have done their best to study lifestyle considered optimal by Imam Ali's (AS), but since Imam's words about lifestyle are so extensive, it is not possible to study all of them and their dimensions in one article.

Key Terms : *lifestyle, Imam Ali (AS), Nahj al- Balaghah, desirable life, factors that make life desirable, factors that hinder desirable lifestyle.*

The How of Ibn Sina's Mystical Conduct

Hossein Hatamvand *

Hossein Falsafi **

Ali Fatohlahi ***

Abstract

The method of mystical behavior and how to acquire it is one of the most important issues and major concerns of mystics. In contrast with gnostic divine attraction which occurs instantaneously, the method of mystical behavior is dependent on hard work and perseverance and is achieved gradually. The main purpose of this article is to demonstrate through documenting Ibn Sina's works and making use of what mentioned by some of his commentators that he, in addition to adhering to the spiritual journey as implied by his philosophical method, has diverged from the method of rational discussion in later stages of his life and approached the intuitional illuminative method which was later expanded by Sohrawardi. In some of his works, especially at the end of his life, he has deviated from the pure argumentative and rational method and approached the intuitive and illuminative method of presence which was later expanded by Suhrawardi. The evidence for this claim comes from his own works. If his exquisite work entitled *The Wisdom of the Orientals* remained intact, we could have been in a better position to discuss his mystical dimension more clearly. Our findings show that the great sage was a man of conduct and

---

* Islamic Azad University, Khorramabad Branch f4005@yahoo.com

** Islamic Azad University, Khorramabad Branch
hosseinfalsafi@yahoo.com

*** Islamic Azad University, Khorramabad Branch
allifatolah@yahoo.com

austerity, and that some of the evil deeds attributed to him were fabrications of his enemies and opponents. The method used in this research is descriptive analytical and to some extent phenomenological.

Key Terms: *Ibn Sina, conduct, mysticism, spiritual states, observation, stages of the spiritual journey.*